

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет гуманітарно-педагогічний
19 червня 2026 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**
Анатомія і фізіологія вищої нервової діяльності

Галузь знань С “Соціальні науки, журналістика та інформація”
Спеціальність С4 “Психологія”
Освітня програма “Психологія” (ОС “Бакалавр”)
Факультет гуманітарно-педагогічний
Розробник: завідувач кафедри психології, кандидат психологічних наук,
доцент, Ірина МАРТИНЮК

Київ – 2026 р.

Опис навчальної дисципліни “Анатомія і фізіологія вищої нервової діяльності”

Дисципліна “Анатомія і фізіологія вищої нервової діяльності” вибіркова в ОП “Психологія”, важлива для формування компетенції майбутніх фахівців у механізмах роботи психіки. Під час її вивчення студенти пізнають **будову** нервової тканини, синапси, основні процеси в нервовій системі, структуру центральної нервової системи, вікові особливості розвитку нервової системи, основні форми поведінки. Дисципліна забезпечує розуміння фізіологічного підґрунтя роботи окремих психічних функцій та психіки в цілому; формування професійного психологічного мислення (здатність до осмислення причинно-наслідкових зв’язків у психічних явищах).

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	бакалавр	
Спеціальність	С4 Психологія	
Освітня програма	Психологія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	180	
Кількість кредитів ECTS	6	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Курс (рік підготовки)	3	3
Семестр	1	1
Лекційні заняття	30 год.	2 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	10 год.
Лабораторні заняття	- год.	- год.
Самостійна робота	120 год.	168 год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	- год.

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни “Анатомія і фізіологія вищої нервової діяльності” – ознайомлення студентів з будовою нервової системи людини, її функціональними особливостями.

Перелік освітніх компонент, які передують вивченню навчальної дисципліни: вступ до спеціальності; історія психології; загальна психологія; вікова психологія; педагогічна психологія; соціальна психологія; експериментальна психологія та основи науково-психологічних досліджень; психодіагностика; психологія спілкування; психокорекція; патопсихологія; клінічна психологія.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розуміти фізіологічне підґрунтя психіки та особливостей її прояву;

загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності психолога в різних сферах практики;

ЗК4. Здатність вчитися, оволодівати сучасними знаннями у тому числі в полікультурному просторі;

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним, критично сприймати інформацію, оцінювати хід та результати власної професійної діяльності;

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення у ситуаціях власної професійної діяльності;

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) у професійній сфері;

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології;

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ;

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків людини на різних вікових етапах її розвитку, а також різних груп (у тому числі в контексті організації заходів раннього втручання);

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел, у тому числі іншомовних;

СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту;
 СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики;
 СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища в нормі та патології, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання;
 ПРН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ, можливості їх коригування у контексті професійних завдань;
 ПРН3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. іноземних та з використанням інформаційнокомунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань;
 ПРН10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника;
 ПРН11. Скласти та реалізовувати план діагностичного, корекційного, реабілітаційного, консультативного та психотерапевтичного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (у т.ч. у роботі з особами, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни);
 ПРН14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості;
 ПРН15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку;
 ПРН16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога;
 ПРН18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів	Кількість годин											
	денна форма							заочна форма				
	тижн і	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі			
			л	п	ла б	інд	с.р.			л	п	ла б
Модуль 1. <i>Анатомія нервової системи</i>												
Тема 1. Вступ до дисципліни	1	12	2	2			8	12	2			10

Тема 2. Анатомія нервової тканини. Нейрон	2	12	2	2			8	12				12
Тема 3. Синапс. Трансміснбранний транспорт. Потенціал спокою. Потенціал дії	3	12	2	2			8	12				12
Тема 4. Процеси збудження та гальмування у нервовій системі	4	12	2	2			8	12				12
Тема 5. Еволюція та розвиток нервової системи людини	5	14	2	2			10	14				14
Тема 6. Анатомія відділів нервової системи людини	6	14	2	2			10	14				14
Тема 7. Вікові особливості розвитку нервової системи	7	14	2	2			10	14				14
Разом за модулем 1		90	14	14			62	90	2			88
Модуль 2. Фізіологія вищої нервової діяльності												
Тема 1. Предмет і методи вивчення фізіології вищої нервової діяльності	8	11	2	2			7	11	2			9
Тема 2. Спадково закріплені форми поведінки	9	11	2	2			7	11		2		9
Тема 3. Набуті форми поведінки	10	11	2	2			7	11		2		9
Тема 4. Пам'ять і аналітико-синтетична діяльність. Увага	11	11	2	2			7	11				11
Тема 5. Емоції	12	11	2	2			7	11		2		9
Тема 6. Типи вищої нервової діяльності	13	11	2	2			7	11	2			9
Тема 7. Мова	14	11	2	2			7	11				11
Тема 8. Свідомість і мислення	15	13	2	2			9	13				13
Разом за модулем 2		90	16	16			58	90	4	6		80
Усього годин		180	30	30			120	180	8	8		164

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість
		Ь

		годин
1	Вступ до дисципліни	2
2	Анатомія нервової тканини. Нейрон	2
3	Синапс. Трансміснбранний транспорт. Потенціал спокою. Потенціал дії	2
4	Процеси збудження та гальмування у нервовій системі	2
5	Еволюція та розвиток нервової системи людини	2
6	Анатомія відділів нервової системи людини	2
7	Вікові особливості розвитку нервової системи	2
8	Предмет і методи вивчення фізіологія вищої нервової діяльності	2
9	Спадково закріплені форми поведінки	2
10	Набуті форми поведінки	2
11	Пам'ять і аналітико-синтетична діяльність. Увага	2
12	Емоції	2
13	Типи вищої нервової діяльності	2
14	Мова	2
15	Свідомість і мислення	2

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методи вивчення анатомії нервової системи людини	2
2	Нейроглія	2
3	Механізми роботи різних видів синапсів	2
4	Механізми проведення збудження по нервових волокнах	2
5	Локалізація функцій у корі головного мозку	2
6	Анатомія проміжного та середнього мозку	2
7	Постнатальний період онтогенезу нервової системи	2
8	Методи вивчення функцій головного мозку	2
9	Дослідження безумовних рефлексорних реакцій головного мозку людини	2
10	Утворення рухових умовних рефлексів на мовне підкріплення	2
11	Оцінка обсягу пам'яті, оцінка стійкості уваги	2
12	Дослідження особливостей емоційної сфери	2
13	Визначення адаптаційного потенціалу людини	2
14	Визначення індивідуального профілю асиметрії мозку	2
15	Вивчення впливу мети на результат діяльності людини	2

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія розвитку анатомії як науки	8
2	Специфічні властивості нервової клітини	8
3	Механізми виникнення потенціалу спокою і потенціалу дії в нервових клітинах	8
4	Характеристика збудження і гальмування в ЦНС	8
5	Борозни і закрутки поверхні півкуль головного мозку	10
6	Вегетативна нервова система	10
7	Пренатальний період онтогенезу нервової системи	10
8	Будова кори головного мозку	7
9	Безумовні спинальні рефлексорні реакції людини	7
10	Динамічний стереотип	7
11	Індивідуальні особливості пам'яті та уваги людини	7
12	Індивідуальні особливості емоційної сфери людини	7
13	Індивідуальні особливості властивостей нервової системи людини	7
14	Умовні словесні реакції у людини	7
15	Особливості мислення	9

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне та письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- захист практичних робіт, завдань самостійної роботи;
- самооцінювання.

7. Методи навчання:

- метод практико-орієнтованого навчання;
- кейс-метод;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурму.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного “Положення про екзамени та заліки у НУБіП України”.

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Анатомія нервової системи		
Лекція 1. Вступ до дисципліни	Розуміння сутності анатомії як науки та її значення. Знання методів вивчення анатомії нервової системи людини.	-
Практична робота 1. Методи вивчення анатомії нервової системи людини		5
Самостійна робота 1. Історія розвитку анатомії як науки		5
Лекція 2. Анатомія нервової тканини. Нейрон	Розуміння структури нервової тканини. Знання властивостей нервової тканини.	-
Практична робота 2. Нейроглія		5
Самостійна робота 2. Специфічні властивості нервової клітини		5
Лекція 3. Синапс. Трансмісійний транспорт. Потенціал спокою. Потенціал дії	Розуміння механізмів роботи нервової системи. Знання видів синапсів.	-
Практична робота 3. Механізми роботи різних видів синапсів		5
Самостійна робота 3. Механізми виникнення потенціалу спокою і потенціалу дії в нервових клітинах		5
Лекція 4. Процеси збудження та гальмування у нервовій системі	Розуміння процесів, що відбуваються у нервовій системі. Знання характеристик збудження і гальмування у центральній нервовій системі.	-
Практична робота 4. Механізми проведення збудження по нервових волокнах		5
Самостійна робота 4. Характеристика збудження і гальмування в ЦНС		5
Лекція 5. Еволюція та розвиток нервової системи людини	Розуміння етапів еволюції нервової системи. Уміння визначати локалізацію функцій у корі головного мозку. Знання борозен і закруток поверхні головного мозку.	-
Практична робота 5. Локалізація функцій у корі головного мозку		5
Самостійна робота 5. Борозни і закрутки поверхні півкуль головного мозку		5
Лекція 6. Анатомія відділів нервової системи людини	Знання відділів нервової системи людини. Розуміння сутності роботи вегетативної нервової системи людини.	-
Практична робота 6. Анатомія проміжного та середнього мозку		5
Самостійна робота 6. Вегетативна нервова система		5
Лекція 7. Вікові особливості розвитку нервової системи	Розуміння розвитку нервової системи упродовж життя людини. Знання особливостей	-

Практична робота 7. Постнатальний період онтогенезу нервової системи	розвитку нервової системи людини в різні вікові періоди.	5
Самостійна робота 7. Пренатальний період онтогенезу нервової системи		5
Модульна контрольна робота 1.	Узагальнення набутих знань та умінь.	30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Фізіологія вищої нервової діяльності		
Лекція 1. Предмет і методи вивчення фізіології вищої нервової діяльності	Розуміння сутності поняття “фізіологія вищої нервової діяльності”. Знання методів вивчення фізіології вищої нервової діяльності. Знання будови кори головного мозку.	-
Практична робота 1. Методи вивчення функцій головного мозку		5
Самостійна робота 1. Будова кори головного мозку		5
Лекція 2. Спадково закріплені форми поведінки	Розуміння сутності і значення спадково закріплених форм поведінки. Знання способів дослідження безумовних рефлексорних реакцій головного мозку людини.	-
Практична робота 2. Дослідження безумовних рефлексорних реакцій головного мозку людини		5
Самостійна робота 2. Безумовні спинальні рефлексорні реакції людини		5
Лекція 3. Набуті форми поведінки	Розуміння сутності набутих форм поведінки. Знання механізму утворення рухових умовних рефлексів та значення мовного підкріплення в їх формуванні.	-
Практична робота 3. Утворення рухових умовних рефлексів на мовне підкріплення		5
Самостійна робота 3. Динамічний стереотип		5
Лекція 4. Пам'ять і аналітико-синтетична діяльність. Увага	Розуміння фізіологічних механізмів функціонування пам'яті та уваги. Уміння визначати обсяг пам'яті та оцінювати стійкість уваги. Знання сутності індивідуальних особливостей пам'яті та уваги людини.	-
Практична робота 4. Оцінка обсягу пам'яті, оцінка стійкості уваги		5
Самостійна робота 4. Індивідуальні особливості пам'яті та уваги людини		5
Лекція 5. Емоції	Розуміння фізіологічних механізмів функціонування емоцій. Уміння досліджувати особливості емоційної сфери. Знання сутності індивідуальних особливостей емоційної сфери людини.	-
Практична робота 5. Дослідження особливостей емоційної сфери		5
Самостійна робота 5. Індивідуальні особливості емоційної сфери людини		5
Лекція 6. Типи вищої нервової діяльності	Розуміння сутності типів вищої нервової діяльності. Уміння визначати адаптаційний потенціал людини. Знання	-

Практична робота 6. Визначення адаптаційного потенціалу людини	сутності індивідуальних особливостей властивостей нервової системи людини.	5
Самостійна робота 6. Індивідуальні особливості властивостей нервової системи людини		5
Лекція 7. Мова	Розуміння фізіологічних механізмів мови. Уміння досліджувати індивідуальний профіль асиметрії мозку. Знання сутності умовних словесних реакцій у людини.	-
Практична робота 7. Визначення індивідуального профілю асиметрії мозку		3
Самостійна робота 7. Умовні словесні реакції у людини		2
Лекція 8. Свідомість і мислення	Розуміння фізіологічних механізмів функціонування свідомості й мислення. Уміння досліджувати вплив мети на результат діяльності людини. Знання сутності індивідуальних особливостей мислення людини.	-
Практична робота 8. Вивчення впливу мети на результат діяльності людини		2
Самостійна робота 8. Особливості мислення		3
Модульна контрольна робота 2.	Узагальнення набутих знань та умінь.	30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Відтермінування здачі завдань самостійної роботи, практичних занять у випадках хвороби чи якоїсь іншої вагомості для студента причини може бути дозволене за умови надання необхідної документації.
---	---

	Відтермінування здачі екзамену може бути дозволене за умови погодження з деканатом. Проведення навчальних занять, терміни та умови виконання навчальних завдань можуть бути адаптовані до запитів студентів із документально підтвердженими особливими потребами. Відповідальністю студента залишається вчасне надання таких документів.
Політика щодо академічної доброчесності	Вступаючи на цей курс, студенти повинні дотримуватися норм поведінки, прописаних у Положенні про академічну доброчесність у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (https://surl.lu/jinsbz). Ви повинні знати та дотримуватись академічної доброчесності з усіх питань цього курсу. Порухення академічної доброчесності тягне за собою академічну відповідальність.
Політика щодо відвідування	Відвідування лекцій та практичних занять з курсу є обов'язковим, воно забезпечує краще розуміння матеріалу, дає можливість простежити зв'язок між теоретичною інформацією та її прикладним аспектом, сформулювати систему знань та ґрунтовно підготуватись до екзамену. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн-формі за погодженням із деканом факультету).

9. Навчально-методичне забезпечення:

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=3094>).

10. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Анатомія нервової системи та вищої нервової діяльності. Ч. 1. : навч.-метод. посібник / уклад.: І. В. Хавіна, Т. В. Гура, Ю. Г. Чебакова. Харків: Панов А. М., 2020. 103 с.
2. Іонов І. А., Комісова Т. Є., Мамотенко А. В., Шаповалов С. О., Сукач О. М., Теремецька Н. Ф., Катеринич О. О. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД): навч. посіб. Харків: ФОП Петров В. В., 2017. 143 с.

Допоміжні

1. Боярчук О. Д. Анатомія та еволюція нервової системи: підр. для студ. вищ. навч. закл. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. 395 с.

2. Купчак С. В., Грицуляк В. Б., Долинко Н. П., Халло О. Є. Анатомія та еволюція центральної нервової системи. Івано-Франківськ, 2019. 141 с.

Інформаційні ресурси

1. Безусько А. Г. Основи вищої нервової діяльності людини: відеолекція. URL: www.youtube.com/watch?v=zCN8La-Pw (Дата звернення: 16.05.2026 р.).
2. Вегетативна нервова система: відеолекція. URL: www.youtube.com/watch?v=CD9BQ_kAyNw (Дата звернення: 16.05.2026 р.).
3. Анатомія нервової системи: відеолекція. URL: www.youtube.com/watch?v=mRfT-WxiJPO (Дата звернення: 16.05.2026 р.).
4. Brain – An overview (An educational video). URL: www.youtube.com/watch?v=g1is-3_c5LA (Дата звернення: 16.05.2026 р.).
5. Kanwisher N. Introduction to the Human Brain. URL: www.youtube.com/watch?v=ba-HMvDn_vU (Дата звернення: 16.05.2026 р.).
6. Human Nervous System – How the Brain Works (Animation). URL: www.youtube.com/watch?v=CurW-sIQPxU (Дата звернення: 16.05.2026 р.).